

БАҲОДИҶИИ ТАЪСИРИ ПОСУХҶОИ РАВОНА БА COVID-19 БА ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР ТОҶИКИСТОН

Сентябри 2020

IPHR International
Partnership
for Human Rights

Хуҷҷати мазкур зери чорчӯбаи ташаббуси Ҳамкориҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон (ҲБҲИ) ва ҳамкорони он аз Осиёи Марказӣ оид ба мониторинг ва назорату ҳуҷҷатгузори таъсири амалҳои ҳукумат ба пандемияи COVID-19 дар минтақа таҳия шудааст. Таҳти чорчӯбаи ин ташаббус ба ҳифзи озодиҳои асосии баёни фикр, ташкилоту маҷлисҳо; ҳуқуқ ба озодӣ, амният ва ҳуқуқ ба адолати судӣ, ҳамчунин ба ҳуқуқҳои гурӯҳҳои осебпазир диққати махсус дода мешавад. Гузоришҳои Осиёи Марказии ба нақша гирифташуда, ки пас аз ба итмом расонидани онҳо ба гузориши умумии минтақавӣ муттаҳид карда мешаванд, инчунин як қисми ташаббуси васеътари ҲБҲИ оид ба арзёбии воқунишҳои ҳукумат ба пандемияи COVID-19 дар давлатҳои Собиқ Иттиҳодияи Шӯравӣ мебошанд. Ҳамаи гузоришҳои дар тамоми кишварҳо дар ин замина тайёркардашуда таҳти маълумотҳои марказҳои ҳамоҳангсозии ҷомеаи шахрвандӣ – тадқиқотчиёни маҳаллии бо ҲБҲИ ҳамкорикунанда ва бо ташкилотҳои маҳаллии ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки ҲБҲИ дар муддати солҳои дароз бо ҳам ҳамкорӣ доранд, ҳамчунин дар асоси маълумоти ғангоми тадқиқотҳои иловагии ҲБҲИ гузаронида асоснок карда шудаанд. Ҳангоми ҷамъовариҳои маълумотҳо мо бештар ба ҳуқуқвайронкуниҳо, ки танҳо дар доираи чораҳои маҳдудкунанда ва сиёсии мақомоти маҳаллӣ вобаста ба пандемияи COVID-19 рух медоданд, диққати махсус додем. Бо вучуди ин, мо инчунин рӯйдодҳои марбут ба тамоюлҳои қаблан ташвишоварро, ки дар давраи пандемияи COVID-19 шиддат гирифтаанд, сабт кардем.

IPHR - International Partnership for Human Rights (Belgium)

W IPHRonline.org

 @IPHR

E IPHR@IPHRonline.org

 @IPHRonline

Хуҷҷати мазкур бо дастгирии молиявии Иттиҳоди Аврупо омода гардидааст. Муҳтавои он масъулияти истисноии ташкилотҳои ҷамъиятӣ мебошад, ки онро нашр мекунанд ва ба ҳеҷ ваҷҳ наметавонанд инъикосгари ақидаҳои Иттиҳоди Аврупо маҳсуб ёбад.

Мундарица

Баррасии мухтасар	4
Меъёрҳои фавқулода ва таассуротҳои дигар ба COVID-19	5
Озодии ВАО ва озодии изҳори ақида	7
Маҳбас ва ҷойҳои дигари ҳабскунӣ	11
Озодии ҷамъомадҳо	12
Зӯроварӣ нисбати занон	12
Шахсони маъюбиятдошта	13
Маориф	14
Нигоҳдорию тандурустӣ	14
Меъёрҳои иқтисодӣ ва молиявӣ	18
Тавсияҳо ба мақомоти Ҷумҳурии Тоҷикистон	18

Баррасии мухтасар

Моҳи март ва апрели соли 2020, новобаста ба зуд паҳншавии коронавирус дар бештари кишварҳои ҷаҳон, ҳокимияти Тоҷикистон воридшавии ин беморию дар кишварамон эътироф накард. Ҳарчанд ки ВАО ва ҳам шабакаҳои иҷтимоӣ аз паҳншавии ин беморӣ хабар медоданд, пандемия аллакай дар саросари кишвар босуръат паҳн шуда истода буд, эътироф накардан аз тарафи давлатамон давом меёфт. Илова бар ин, мардум аз марғи дахҳо духтурон хабардор карда шуданд, бештари беморхонаҳо пур аз ҳайъати коркунони тиб ва беморон буданд. Аз муассисаҳои ислоҳӣ дар бораи ҳолатҳои беморӣ дар байни маҳбусони гирифта таб ва бемориҳои роҳи нафас гузоришҳо ворид мешуданд. Лекин, то 30-апрел шабакаҳои телевизионии давлатӣ тақрор ба тақрор мардуми Тоҷикистонро огоҳ мекарданд, ки дар Тоҷикистон COVID-19 бақайд гирифта нашудааст.¹ Иттилоотчиёни хабарҳои нохуш – духтурону рӯзноманигорони мустақил – объектҳои таъкиботу таҳдид гардиданд, Замоне, ки масъулони табибонро барои ташхис равон накардани беморон даъват карданд, иттилоотчиёни хабарҳои нохуш – духтурону рӯзноманигорони мустақил гардиданд.

Ҳарчанд ки мақомот аввалин ҳодисаҳои коронавируро рӯзи 30-апрел расман тасдиқ карданд, онҳо дар гузоришҳояшон дар бораи COVID-19 Васоити ахбори омма (ВАО)-ро барои “паҳн кардани таҳлуқа” гунаҳгор донистани онҳоро давом медоданд. Аз ҳамон вақт инҷониб, шумораи фавтҳои расман тасдиқшуда аз ҷониби ҷомеаи шаҳрвандӣ камтар аст. Сомонаи kv.tj.info, дар хориҷа сабти номишуда, ки дар бораи марғи эҳтимолан ба COVID-19 алоқаманд бударо ба қайд мегирад, дар Тоҷикистон аз 11-май баста шудааст.

Ба санаи 18-август, тибқи маълумоти Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли (Вазорати тандурустӣ), дар Тоҷикистон расман 8131 нафар шахсони бо бемории COVID-19 сироятёфта сабт шудаанд, 65 нафар бошанд, аз вирус фавтидаанд. Аммо маълумоти Агентии омори Тоҷикистон нишон медиҳад, ки шумораи фавтидагон аз моҳи март то моҳи августи соли 2020 11% афзудааст.² Агентии омор даъво дорад, ки ин ҳолатҳо ба пандемия рабт надорад, аммо эътироф мекунад, ки шумораи зиёди фавтидагон аз сабаби “бемориҳои роҳҳои нафас ё бемориҳои сироятӣ” фавтидаанд.³

4-июли соли 2020 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон қонуни нав “Оид ба иттилооти бардурӯғ дар бораи коронавирус”-ро, ки барои озодии суҳан дар Тоҷикистон оқибатҳои ҷиддӣ доранд, ба имзо расонид. Қонуни нав, ки 7-июли соли 2020 эътибор пайдо кардааст, иловаҳо ба Кодекс оид ба ҳуқуқвайронкунии маъмуриро вазифадор месозад, ки одамонро барои паҳн кардани маълумоти “носаҳеҳ” ва “бардурӯғ” дар бораи COVID-19 тавассути матбуот ё васоити ахбори иҷтимоӣ ва электронро бо ҷаримаҳои аз 580 сомонӣ (тақрибан 50 евро) барои шахсони воқеӣ ва то 11600 сомонӣ (тақрибан 1000 евро) барои шахсони ҳуқуқие, ки метавонанд ба ВАО ва оҷонсиҳои хабарии мустақил зарар расонанд, инчунин ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки вазифадоранд ба таври шаффоф дар бораи ҷарабаниҳои солимии ҷамъиятӣ маълумот диҳанд, ҷазо бидиҳад. Бештари фаъолони ҷомеаи шаҳрвандӣ аз он дар ташвиш ҳастанд, ки барои ашхоси ҳуқуқӣ ҷаримаҳои калон пешбинӣ шуда, эҳтимолан ВАО-и мустақил ва агентии иттилоотӣ, ҳамчунин созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, ки уҳдадоранд маълумот оид ба ҳолати солимии ҷомеа ба таври шаффоф ба мардум хабар расонанд, зеро хатар гузошта шудаанд.

1 Нигаред ба <https://www.iphronline.org/mounting-evidence-of-Covid-19-tajikistan.html>

2 <http://moh.tj/?p=22251&lang=ru>

3 <https://rus.ozodi.org/a/30757379.html>

Нигарони густурда дар он аст, ки дар амалия, дар сурати набудани ҳайати коршиносон танҳо иттилооте дақиқ ва дуруст ҳисобида мешавад, ки иттилооти мақомоти давлатӣ бошад. Тағйиротҳо диққати тамоми истифодабарандагони Телеграм, Вайбер ва Инстограмро, ки дар он маълумотхоро паҳн мекунанд, ҷалб мекунад, зеро ки давлат онро беэътимод меҳисобад ва ҳамчунин мониторинги мукотибаи хусусии дохилӣ ташкил мекунанд. Ба нафароне, ки аз таҷрибаи худ дар ҳолати бемории COVID-19 дар расонаҳои иҷтимоӣ ё ин ки рӯзноманигороне, ки аз таҷрибаи худ мубодила кардан мехоҳанд, зарур аст, ки шаҳодатномаи расмии тасдиқкунандаи бемории инсонро гиранд ё ин ки барои бо таъқиботи паҳн кардани маълумотҳои бардурӯғ таваккал кунанд.

Натиҷаи аввалини қонуни ба наздикӣ қабулгардида коҳиш ёфтани шумораи мубоҳисаҳо дар бораи пандемия дар ВАО ва шабакаҳои иҷтимоӣ ё рӯзноманигорон, инчунин коҳишҳои ҷиддии қараёни иттилоотӣ ба назар мерасад. Баъзе шабакаҳои телеграми Тоҷикистон, ки каме пештар оид ба воқеаҳои шуда гузаштаи COVID-19 гуфта гузашта буданд, номи худро дигар карданд ва ҳамчунин аз манбаъҳои ғайриҳукумати нашр кардани ҳар гуна маълумотхоро қатъ карданд.

Меъёрҳои фавқулода ва таассуротҳои дигар ба COVID-19

Аз ибтидо роҳбарони сиёсӣ дар кишвар мавҷуд будани пандемияро инкор мекарданд. Сарфи назар аз зиёдшавии марги беморону ҳайати коркунони тиб дар муддати моҳҳои март ва апрели соли 2020 бо аломатҳои доштаи бемории COVID-19 онҳо чораҳои фавқулода наандешиданд ва чораҳои умумии карантинӣ ҳам қорӣ накарданд.

Ҳарчанд ки кормандони давлатӣ аз табибон талаб доштанд, ки беморонро аз ташҳис нагузаронда бошанд, табибон ба таъқибу таҳдид дучор шуданд. Маълум гардид, ки даҳҳо табибон фавтидаанд ва дар бисёри беморхонаҳо ҳам беморон ва ҳам худи кормандони соҳаи тиб ба карантин қой гирифта буданд. Ҳолатҳои аввалини COVID-19 танҳо рӯзи 30-апрели соли 2020, вақте ки ҳайати Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ (СҮТ) барои таҳқиқи бӯҳрони саломатӣ ба кишвар ташриф овард, расман эълон гардид.

Ҳукумат барои бартараф кардани паҳншавии вирус дар кишварамон чораҳои зеринро андешид:

- 23-январ Тоҷикистон ба самти Хитой ба тариқи ҳавопаймо сафарбар шуданро бекор кард, моҳи март сарҳадҳои бо давлатҳои Афғонистон, Қирғизистон, Қазоқистон ва Ўзбекистон пайвастаашро пӯшид, 20-март бошад, Тоҷикистон тамоми парвозҳои байналмилалиро бекор кард. Ҳаракати нақлиётҳои роҳи оҳани боркаш кушода монданд.
- Оқонсии авиатсияи граждании тоҷик тасмим гирифтанд, ки муҳлати парвози байналмилалиро то санаи 30-июн дарозтар кунанд. Аз 1-июл парвозҳо ба Аморти Муттаҳидаи Араб ва Ўзбекистон дар хатсайрҳои байналмилалӣ аз сар гирифта шуданд, аммо аз 20-июл то лаҳзаи навиштани ин гузориш парвозҳо бори дигар бекор кунонида шуда буданд.
- 18-апрел Шӯрои уламо то пойдоршавии ҳолати мазкур тамоми ибодаткуниҳои ҷамъиятиро дар байни мардум манъ кард. Ин қарор аз тарафи Шӯрои уламо қабул гардида буд.
- 11-май Вазорати корҳои хориҷӣ хабар дод, ки дар доираи чораҳои пешгирии паҳншавии вирус, муҳлати қонунии зисти муваққатии шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрвандӣ дар Тоҷикистон ба таври автоматӣ то 1-июли соли 2020 тамдид карда мешавад.

- 16-апрел Ҳукумати шаҳри Душанбе қарор оид ба гузаронидани чорабиниҳои оммавӣ бахшида ба Рӯзи шаҳрро бекор кард.
- 25-апрел Ситоди миллӣ оид ба пешгирии COVID-19 бо мақсади ҳифзи бозорҳои озуқаворӣ ба як қатор маҳсулоти кишоварзии ватанӣ қорӣ кардани содиротро муваққатан манъ кард. Инчунин гузаронидани чорабиниҳои оммавӣ дар саросари кишвар, аз ҷумла, чорабиниҳои варзишию фарҳангӣ, намоиши филмҳо ва театрҳо манъ карда шуд.
- Аз санаи 25-апрел то 10-май дар тамоми макотибу муассисаҳои томактабӣ, коллеҷу муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ “рухсатии муваққатӣ” эълон карда шуд. 5-май Ситоди миллӣ оид ба пешгирии COVID-19 муҳлати таътили мактаббачагон (аз он ҷумла, тамоми муассисаҳои таълимӣ) – ро то санаи 16-август дароз кард.
- Аз 27-апрел сар карда, Федератсияи футболи Тоҷикистон тамоми мусобиқаҳои футболро то санаи 10-май боздошт.
- Тамоми бозорҳо, ғайр аз бозорҳои озуқаворӣ аз санаи 30-апрел то 10-май аз барои безаргардонияшон маҳкам буданд. 8-май Ҳукумати шаҳри Душанбе муҳлати карантини бозорҳои сарулибосро то 31-май дар пойтахт дароз кард. Аз он ҷумла, Ҳукумати шаҳри Душанбе то санаи 15-июн муҳлати пӯшида будани толорҳои ҳусн, сартарошхонаҳо, қойҳои мошиншӯй ва нуқтаҳои алоқаҳои телефонино дарозтар кард.
- Аз 26-май Кумитаи дин ва танзими анъана ва ҷашну маросим ба шӯъбаҳои маҳаллии кумитаҳо дастур дод, ки тӯйҳоро то 20-июн манъ кунанд.
- Рӯзи 26-май мақомоти Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон барои рафтуомади мардум аз манотиқи дигари кишвар, инчунин аз ноҳияҳои дурдаст ба маркази вилоят маҳдудият қорӣ карданд.
- 7-июли соли 2020 қонуни нав дар бораи паҳнкунии “маълумоти бардурӯғ” дар бораи коронавирус (ниг. ба боби “Озодии баён ва иттилоот”) қабул гардид. Ислоҳоти қонунбарорӣ ба Кодекси оид ба ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ барои рӯзноманигорон, блогерҳо ва шаҳрвандони фаъоле, ки маълумотҳои “носаҳеҳ” ва “бардурӯғ”-ро ба воситаи матбуот, шабакаҳои иҷтимоӣ “ё ин ки ба воситаи расонаҳои дигар” оид ба пандемияи “COVID-19” паҳн мекунанд, ба онҳо ҳамчун ҳабскунии маъмурӣ то муддати 15 рӯз ё ҷарима аз 580 сомонӣ (қариби 50 евро) барои шахсони алоҳида ва то 11600 сомонӣ (қариби 1000 евро) дар шахсони ҳуқуқӣ ҷазо дода мешаванд.
- Дар бораи воридкунии ислоҳот оид ба паҳнкунии маълумоти бардурӯғ дар Кодекси оид ба ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ боз ислоҳоти дигаре ҳам оид ба “вайронкунии талаботи пӯшидани ниқоб дар қойҳои ҷамъиятӣ” бо ҷаримаи аз 116 сомонӣ то 290 сомонӣ ворид карда шуд.⁴
- Ҳамчунин дар Кодекси ҷиноятӣ ҳам ислоҳотҳо барои “аз беэҳтиётӣ сироят кардан, аз бемориҳои сироятии ба ҳаёт таҳдидкунанда, ки ба бемории оммавӣ оварда мерасонад”, бо маҳрум сохтан аз озодӣ ба муҳлати аз ду то панҷ сол ва барои ҳамон амалҳои ба саломатӣ зарари ҷиддӣ расонида ба марг мерасонад, ба муҳлати аз панҷ то даҳ сол аз озодӣ маҳрум хоҳанд кард, ворид карда шуд.⁵

4 Ба гуфтаи Ҳомиёни ҳуқуқ дар Тоҷикистон, ин тағйирот ягон асоси қонунӣ надорад, зеро қаблан ягон қоидае қорӣ карда нашуда буд, ки пӯшидани ниқобро талаб мекарда бошад. Тибқи иттилои манбаъҳои мустақил, намояндагони сохторҳои гуногуни давлатӣ мунтазам дар боғҳо корҳои фаҳмондадиҳӣ мебаранд. Аммо дар бозорҳо, ки издиҳомӣ аз ҳад зиёд ба назар мерасад ва аксарият ниқоб намепӯшанд, чунин корҳои иттилоӣ ба роҳ монда намешавад.

5 Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, моддаи 207, сархатҳои 2 ва 3.

Озодии ВАО ва озодии изҳори ақида

“Ба фишоровариҳои ҳукумат, бастании веб-сайтҳо, дастрас набудани иттилоот дар бораи пандемияи COVID-19 ва айбдоркунӣ барои надуштани “норасоии ҳисси ватандӯстӣ” нигоҳ накарда, бисёриҳо (рӯзноманигорон) вазифаҳои худро бовиҷдонона иҷро мекарданд, яъне ба хонандагон маълумотҳои дурустро дастрас мекарданд. Афсӯс, ки баъзе аз онҳо ҳангоми иҷрои вазифаҳои худ гирифтори ин беморӣ гаштанд”, – мегӯяд Умед Бобохонов, директори медиахолдинги ASIA-Plus дар арафаи рӯзи озодии ҷаҳонии матбуоти соли равон.⁶

Ҳолати маҳрумкунӣ аз озодии ВАО дар заминаи пандемия COVID-19 дар Тоҷикистон мутобиқи хоҳиши дарозмуддати мубориза бо озодии ВАО дар кишвар мувофиқат мекунад. ВАО имкониятҳои маҳдуд барои паҳн кардани ҳар гуна ахборе, ки ҳокимият онро “ҳассос” медонад, дорад ба хатари таҳқир (репрессия) метавонанд барои муҳокимаи ҷамъиятӣ ба воситаи омода кардани чораҳои ҷазо, таҳлилҳо ва қабули қарорҳои сиёсӣ таъсир расонанд.

Паҳн кардани озодии ВАО дар Тоҷикистон асосан дар давраи пандемияи ҳозира шадидан эҳсос мешуд. Чӣ хеле ки қайд кардем, дар давоми моҳҳои март ва апрели соли 2020 ҳокимияти давлатии Тоҷикистон паҳн шудани вирусро, новобаста аз он, ки ВАО ва шабакаҳои иҷтимоӣ, маълумот оид ба паҳн шудани пандемия дар тамоми кишвар хабар паҳн мекарданд, эътироф намекард.⁷ Ҳокимият аз фаъолияти шаффоф даст кашида, саволҳои рӯзноманигоронро рад мекард, ба ҷои он ки, хабарҳои ВАО-ро оид ба яқум ҳолатҳои эҳтимолии гирифтورشавии бемории COVID-19 пайгирӣ намуда, ин хабарҳоро ба сифати асбоби огоҳонӣ ва паст кардани паҳншавии вирус, истифода намоянд. Ҳамчунин ҳокимият паҳнкунандагони хабарҳои нохушро огоҳ карданд, ки онҳо “ба ҷавобгарӣ кашида хоҳанд шуд”.

Ҳокимияти Тоҷикистон рӯзноманигории мустақилро, ки ба шаффофият мусоидат мекунад ва барои муҳофизаҳои баҳснок шароит фароҳам меоварад, ҳамчун таҳдид барои аз даст надодани ҳокимият дарк мекунад. Тарс аз шиддатёбии норозигии амиқӣ ҷамъият, ошкоркунии ҳуқуқвайронкуниҳои ҳукумат, коррупсия, ҷинояткорӣ ё надуштани таҷриба, ҳамчунин таҷрибаи инқилобҳои рангин дар фазои давлатҳои собиқ шӯравӣ ва баҳори араб, ба таъсири манфии авторитарӣ ба ВАО, рӯзноманигорон ва блогерон оварда расонид.

Дастрасӣ ба иттилоот

Дар Тоҷикистон рӯзноманигорон ва ВАО, ки бо фарогирии гузоришҳои интиқодии худ маълуманд, тез-тез дар дастрасӣ ба иттилооти барои ҷомеа манфиатовар ба монетаҳо дучор мешаванд. Имрӯз дар ҷаҳон ин масъала оид ба пандемияи коронавируси ҳозира боз бештар баррасӣ гардида истодааст.⁸

6 <https://rus.ozodi.org/a/30589100.html>

7 <https://www.iphronline.org/mounting-evidence-of-covid-19-tajikistan.html>

8 Моддаи 23 Қонун дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма ӯҳдадориҳои мақомоти давлатӣ оид ба пешниҳоди ғаври оид ба масъалаҳои марбут ба манфиатҳои ҷамъиятӣ пешбинӣ шудааст. Мақомоти давлатӣ, ташкилотҳо ва шахсони мансабдори онҳо вазифадоранд, ки ба воситаи ахбори омма маълумоти расмӣ зарурӣ ва ба маводҳои танқидӣ ва таҳлили онҳо, ки омӯзиши иловагиро талаб намеkunанд, дар муҳлати то се рӯзи қорӣ баъди муроҷиат ё нашр (пахш) гардидани маводи дахлдор, ҷавоб диҳанд. Қисми панҷуми моддаи 23 Қонун дар бораи матбуот ва дигар васоити ахбори омма дар ҳолати рад намудани пешниҳоди иттилоот, воситаи ахбори омма метавонад ба мақомоти болоӣ ё мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба суд муроҷиат намояд.

Аз моҳи апрели соли 2020 сар карда, дар расонаҳои иҷтимоӣ ва ВАО дар ASIA-Plus, Radio Ozodi, Sputnik Tadjikistana ва Akhbor.com шумораи хабару маълумотҳо оид ба паҳншавии бемориву фавти зиёд дар ҳамаи ноҳияҳои ҷумҳурӣ дар асоси маълумоти паҳнкардаи ҳокимият, аз бемории пневмония, сил ва домана зиёд гардид. То санаи 30-апрел ҳокимият вучуд надоштани бадани бемории коронавируро тасдиқ мекард. Гарчанде ки онҳо ба мардум оид ба вирус маълумотҳои умумӣ дода буданд, бисёри саволҳои шахрвандон бечавоб монданд.

Вақте ки рӯзноманигорони мустақил, ВАО ё фаъолони ҷомеаи шахрвандӣ бо дархостҳои худ ба ҳокимият муроҷиат мекарданд ё ин ки аз паси донишҷӯи ахбороти нав мешуданд, мансабдорони давлат одатан ба саволҳои онҳо посух намедоданд ва ҳатто барои гирифтани маълумот монеъ мешуданд.

Дар мактуби аз 30-марти соли 2020 Президенти Радиои Аврупои Озод Ҷейми Флай ба Вазири қорҳои хориҷии Тоҷикистон Сироҷиддин Мухриддин аз кӯшиши мақомоти Тоҷикистон барои даҳлат ба инъикоси вазъи коронавирӯс дар бахши тоҷикии Радиои Озодӣ изҳори таассуф кард. “Масъулини Вазорати тандурустӣ, Комиссияи зидди эпидемия ва вазорати шумо аз сӯҳбат бо хабарнигорони Озодӣ даст кашиданд [...] ва онҳоро аз брифингҳои матбуотӣ хориҷ карданд”.⁹

Ҳамла ба ВАО-и мустақил ва рӯзноманигорон

Дар моҳҳои охир ҳокимияти Тоҷикистон ба хабарҳои ВАО оид ба COVID-19 шадидан иртиқоъ кард. 24-апрели соли 2020 каме пеш аз як ҳафтаи расман тасдиқкунии ҳолатҳои аввалини бемории мазкур, Вазорати тандурустӣ тамоми рӯзноманигоронро барои хабардиҳии фавти беморон бо нишонаҳои бемории COVID-19 зери танқид гузошт. Мувофиқи аризаи дар веб-сайти вазорат гузошташуда вазорат рӯзноманигоронро барои “авҷ гирифтани вазъияте, ки ба низоъу беэътимодӣ нисбати ҳукумати вазорат буд”, оварда расонид айбдор намуд. Дар он ба чунин ҳулосае омада буданд, ки шахси хусусӣ ё хабарнигори паҳнқунандаи маълумоти бардурӯғу хато оид ба коронавирӯс ба ҷавобгарӣ кашада мешавад”.¹⁰

Ҳатто пас аз он ки ҳокимият оид ба нишонаҳои сироятёбии аввалин аз коронавирӯсро эълон кард, онҳо дар паҳн кардани таҳлуқа дар байни аҳолии аз хабарҳои оид ба COVID-19 ВАО-ро айбдор медонистанд.

Аз рӯи маълумоти оҷонҷии ҳукумати Khovar.tj. санаи 7-майи соли 2020 маркази матбуоти Прокуратураи генералӣ огоҳ кард, ки “Нисбати ҳамаи онҳое, ки дар кишвар таҳлуқа паҳн мекунанд, чораҳои қонунӣ андешида мешаванд”.¹¹ Чӣ хеле хабардор карда шуданд, маркази матбуоти Прокуратураи генералӣ илова кард, ки овозаҳо оид ба зиёдшавии марги беморони ба COVID-19 гирифтورشуда, баландшавии нархҳо, норасоии маҳсулотҳои асосии хӯрокаю ашёҳои муҳими рӯзгор ва ҳамчунин баста шудани роҳҳои байниминтақавӣ ба ҳақиқат ҷавобгӯ нест.

Шумораи маргҳои расман тасдиқшуда назар ба баҳогузори ҷомеаи шахрвандӣ бетағйир нисбатан паст мемонад. Аз 11-май сар карда, ҳамоно пас аз якчанд рӯзи фаъолият расонаи

9 <https://pressroom.rferl.org/a/rferl-president-jamie-fly-letter-to-tajik-minister-of-foreign-affairs-sirojiddin-muhriddin/30520646.html>

10 <https://tj.sputniknews.ru/country/20200426/1031133615/minzdrav-tajikistan-obespokoen-lozhnye-novosti-koronavirus-smi.html>

11 <https://khovar.tj/rus/2020/05/vam-ne-okazyvayut-neobhodimuyu-medsinskuyu-pomoshh-v-aptekah-zavysheny-tseny-na-lekarstva-pozvonite-v-generalnyu-prokuraturu-tadjikistana/>

интернети берун аз ҳудуди Тоҷикистон қарордоштае¹², ки оиди тамоми ҳолатҳои марг эҳтимол ба бемории COVID-19-ро ба рӯйхат мегирифт, дар Тоҷикистон баста шуданд.¹³ Рӯйхати веб-сайти мазкур дар асоси маълумоте, ки корбарони интернет пешниҳод мекарданд, аз ҷумла бояд маълумоти шахсии худ, инчунин маълумоте, ки марги фавтида ба вирус сироят ёфтааст, масалан, нишонаҳои маъмулӣ ё агар аз ҷумла дафн аз ҷониби кормандони тиб, на аз тарафи ҳешовандон гузаронида шуда бошад, тартиб дода шуда буд.

Бо мақсади гузаронидани мониторинг СҚТ маргро аз бемории COVID-19 ба монанди “фавт дар натиҷаи бемории клиникӣ дар ҳолати эҳтимолӣ ё тасдиқшудаи COVID-19, агар бо сабаби алтернативии муайяни марг набошад, ки бо ин беморӣ алоқаманд набошад” марг аз бемории COVID-19-ро муайян месозад.

Веб-сайти ҷомеаи шахрвандӣ кӯшиш мекунад, ки парвандаҳои ҷавобгуи таҳти мафҳуми дар боло оварда шударо дар рӯйхат қайд намояд.¹⁴

Ҳамлаи ҷисмонӣ аз ҷониби шахсони номаълум

Оид ба ҳамлаи ҷисмонӣ нисбати рӯзноманигорон аз ҷониби шахсони номаълум дар Тоҷикистон паёмҳои доимӣ омада мерасанд. Моҳи майи соли 2020 ба яке аз рӯзноманигори ASIA-Plus Абдулло Ғурбатӣ (инчунин бо номи Авазмад Ғурбатов шинохта) ду маротиба ҳамла оварда буданд. Ӯ мегуфт, ки ҳуҷуми аввалин бо сабаби қасосгирӣ оид ба гузаронидани гузориши видеои тартибдодаш оид ба таассуроти Тоҷикистон ба бемории COVID-19 содир шуда буд.

11-майи соли 2020, қарибҳои соати 21:20 ду марди ношинос, ки дар рӯй ниқоби тиббӣ доштанд, ба Ғурбатӣ ҳамла оварда, ӯро пас аз мағоза баргаштанаш дар назди хонааш латукӯб кардаанд. Вақте ки Ғурбатӣ фарёд кард, он ду марди ношинос рафтаанд. Ӯ мегӯяд, ки ҳангоми ҳамла овардан сар ва дасту пойи ӯ осеб дида, аз дарди миён шикоят менамояд. Ғурбатӣ фавран аз ин ҳамлаи ногаҳонӣ ба кормандони милиса хабар медиҳад, аммо чӣ хеле ки маълум мешавад, кормандони милиса тафтишро танҳо аз санаи 14-май, пас аз истодагари Ғурбатӣ оғоз кардаанд. 15-май Вазорати корҳои дохилӣ дар шабакаи худ хабар медиҳад, ки парвандаи “авбоши” оғоз гардидааст, аммо шахсияти ҳамлагарон то ҳол тасдиқ нашудааст. 15-май адвокати Ғурбатӣ Шарипов Абдурахмон аз Созмонҳои ғайриҳукумати “Маркази мустақили ҳифзи ҳуқуқи инсон” қайд кард, ки Ғурбатӣ зери ҳамлаю таҳдид қарор дорад ва аз Вазорати корҳои дохила талаб кард, то ки ӯро муҳофизат кунанд.¹⁵

Ғурбатӣ ба ёд меорад, ки ҳамлагарон ӯро интизор буданд ва ягон чизашро надуздидаанд. Ӯ ҳамчунин қайд кард, ки якчанд ҳафта пеш аз ин ҳамлаи ногаҳонӣ ба воситаи занги телефониву шабакаҳои иҷтимоӣ якчанд таҳдидҳои беном гирифтааст.¹⁶ Маълум мегардад, ки дар моҳи апрел овози мардонае ба ӯ таҳдидкунон мегуфт: “Мо туро меёбем ва бо ту сарукор мегирем”. Ҳангоми зангҳои телефони зиеди беном ӯро хиёнатгар меномиданд.

12 <https://kvjt.info>

13 <https://rus.ozodi.org/a/30606373.html>

14 Тавсияҳои байналмилалӣ оид ба сертификатсия ва силсилабандӣ (рамзнависӣ)-и COVID-19 ҳамчун сабабҳои марг дар асоси Силсилабандии байналмилалии омории бемориҳои ТББ, 16-апрели соли 2020: https://www.who.int/classifications/icd/ Guidelines_Cause_of_Death_COVID-19.pdf?ua=1

15 <http://ichrptj.org/ru/blog/advokat-potreboval-ot-mvd-vzyat-izbitogo-zhurnalista-pod-gosudarstvennyuyu-zashchitu>

16 <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/incidents/20200512/kto-napal-na-zhurnalista-aziya-plyus>

Дертар дар моҳи май Абдулло Ғурбатӣ такроран зери ҳамла қарор гирифт. 29-май ӯ ба ноҳияи Хуросон дар ҷануби Тоҷикистон сафар кард, то бо одамоне, ки дар урдугоҳи муваққатӣ буданд аз селҳои охири осеб дидаанд, пурсуҷу кунад. Тавре ки маълум шуд, саҳар, пас аз омадани Ғурбатӣ се марди ношинос ба назди ӯ омада, таҳқиқунон гуфтанд, ки зуд наворбардориро қатъ кунанд, вагарна онҳо ӯро латуқӯб хоҳанд кард.¹⁷ Вақте ки Ғурбатӣ онҳоро аз ҳуқуқ дорад фаъолияти рӯзноманигориашро иҷро намояд, он одамон ба ӯ ҳамла оварданд. Дар аризаи рӯзи 30-май аз тарафи ВҚД омада Ғурбатиро барои инкор кардани дархостҳои сокинони маҳалли урдугоҳ дар бораи , ба навор нагирифтани онҳо ва нақшаи омода кардани “маводҳои сенсатсионӣ” ӯро гунаҳкор донишанд. Аммо Ғурбатӣ хабар дод, ҳамон ки ӯ аз мошин баромад, “ҳатто ба лагер нарасида, ӯро латуқӯб кардаанд”.¹⁸ Ғурбатӣ шикоят кард. Кормандони милиса шахсияти ҳамлагаронро муайян кард ва санаи 2-июн Суди ноҳияи Хуросон се нафарро барои амали хурди авбошишон гунаҳкор дониста, онҳоро ба маблағи 580 сомонӣ (тақрибан 50 евро) ҷарима кард.

2-июн Эътилофи зидди шиканҷав ва бечазой ва дигар созмонҳои ҷамъиятии Тоҷикистон бо паҳши як изҳорот баромад карданд ва дар он аз мақомот даъват карданд, ки ҳамла ба Ғурбатиро ҳамаҷониба таҳқиқ кунанд.¹⁹ Дар робита ба ҳодисаи 29-май, намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ ишора карданд, ки ҳамлагарон бояд барои монет шудан ба фаъолияти қонунии касбии рӯзноманигор айбдор карда мешуданд, зеро ин як ҷинояти сангинтар аст.

Қонуни нав дар бораи инъикоси коронавирус озолии суҳанро маҳдуд мекунад

4-июли соли 2020 Президент Эмомалӣ Раҳмон қонуни нав дар бораи паҳн кардани “маълумоти бардурӯғ” дар бораи коронавирус, ки озолии суҳанро дар Тоҷикистон ба таври ҷиддӣ маҳдуд мекунад, ба имзо расонид. Қонуни мазкур санаи 7-июл эътибори қонунӣ пайдо кард ва он ба тамоми рӯзноманигорон, блогерон ва шаҳрвандони фаъоле, ки оиди пандемияи COVID-19 маълумотҳои “бардурӯғ” ва “носаҳеҳ”-ро ба воситаи матбуот, расонаҳои интернетӣ “ё ба тарзи воситаҳои дигари электронӣ” паҳн мекунанд, ҷавобгарӣ пешбинӣ кардааст. Андозаи ҷарима аз 580 сомонӣ (қариби 50 евро) барои шахсони алоҳида ва то 11600 сомонӣ (қариби 1000 евро)-ро барои шахсони ҳуқуқӣ ташкил мекунад.

Тағйирдиҳии қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ” ба қисми 1 моддаи 374 Кодекси муносибатҳои ҳуқуқии маъмурӣ тағйиротҳоро ба таври зерин ворид мекунад: Барои бо истифодаи воситаҳои ахбори омма, интернет ё шабакаҳои дигари алоқаи барқӣ паҳн намудани маълумоти баръало бардурӯғ дар шароити пайдоиш ва паҳншавии беморие, ки барои инсон хавфнок аст, ё ин ки ҳангоми амалигардонии чорабиниҳои маҳдудкунандаи карантинӣ ва ё дар бораи тарзу усулҳои ҳифз ва чораҳои дигари вобаста ба таъмини амнияти аҳоли андешидашаванда, ки дар онҳо иттилооти аз ҳақиқат дур ҷой дорад, - ба шахсони воқеӣ ба андозаи аз 10 то 20 нишондиҳанда барои ҳисобҳо ҷарима ё ҳабси маъмурӣ ба муҳлати аз 10 то 15 шабонарӯз ва ба шахсони ҳуқуқӣ аз 150 то 200 нишондиҳанда барои ҳисобҳо ҷарима таъйин карда мешавад.

17 <http://ichrptj.org/ru/blog/na-zhurnalista-snova-napali-advokat-trebuot-ot-mvd-vzyat-ego-pod-goszashchitu>

18 <https://rus.ozodi.org/a/30649060.html>

19 <http://notorturej.org/news/organizacii-grazhdanskogo-obshchestva-tadzhikistana-prizvali-k-tshchatelnomu-rassledovaniyu>

Бештари рӯзноманигорон ва ҳомиёни ҳуқуқ аз он дар ташвишанд, ки дар таҷриба, бе комиссияи экспертӣ барои тафтиши ҳолатҳои алоҳида ягона маълумоте, ки саҳеҳу рост ба ҳисоб меравад, ин танҳо маълумоти аз тарафи мақомоти давлатӣ тасдиқшуда ва ё паҳнгардида эътироф шуда метавонад.

Инчунин хатаре ҳаст, ки одамоне, ки мехоҳанд таҷрибаи худро бо COVID-19 дар шабақаҳои иҷтимоӣ мубодила кунанд, талаб карда мешаванд, ки бемории худро расман тасдиқ кунанд ё онҳоро барои паҳн кардани маълумоти бардурӯғ метавонанд ба ҷавобгарӣ кашанд. Ворид шудани ибораҳои “Шабақаҳои дигар ва шабақаҳои воситаҳои электронӣ”, метавонад боиси ба ҷавобгари кашида шудани истифодабарандани месенджерҳои ба монанди Телеграм, Вайбер ва Инстаграм барои мубодилаи иттилооте, ки, ки давлат онро эътимодноку боваринок намеҳисобад, оварда расонад, инчунин имкон медиҳад, ки мукотибаи хусусӣ аз ҷониби ҳукумат назорат карда шавад.

Натиҷаҳои аввалини қонуни қабулшуда зуд ба назар расиданд: ба гуфти ҳомиёни ҳуқуқ дар ВАО ва дар расонаҳои интернетӣ муҳокимаҳо оид ба пандемия, аз он ҷараёни маълумот камтар. Баъзеи шабақаҳои телеграми Тоҷикистон, ки оиди пандемия маълумот медоданд, номгӯи худро иваз карданд ва аз манбаъҳои алтернативӣ паҳн кардани маълумотҳоро бас карданд.

Гурӯҳҳои сершумори ҷомеаи шаҳрвандӣ, ВАО ва рӯзноманигорони Тоҷикистон президент ва раиси палатаи болоии парлумонҳоро даъват карданд, ки ислохотро ба имзо нарасонанд ва тағйиротҳоро қабул накунад.²⁰

Шабақаҳои алоқаи давлатӣ

Аз моҳи май маълумоти интихобӣ дар бораи рушди вазъият аз COVID-19 аз гуфтаҳои расмии ВАО ва веб-сайтҳои вазорати марбута дода мешавад. Маълумот асосан ба забонҳои русӣ ва тоҷикӣ расонида мешавад. Шабақаҳои телевизиониву радиои маҳаллӣ маълумотҳоро оид ба коронавирус бо тарҷумаи имову ишора хабар медиҳанд. Дар Вазорати тандурустӣ пурра дар давоми шабонарӯз хати доимамалкунандаи коронавирус фаъолият мебарад.

На ҳукумати мамлакат ва на ҳукумати шаҳру ноҳияҳо ба таври оммавӣ оид ба сарфи маблағҳои байналхалқии башардустона ҳисобот намедиҳанд. Ягона истисно ин ВМКБ (Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон) аст, ки роҳбари он ҳамарӯза дар телевизионҳои маҳаллӣ оиди чунин хароҷотҳо ҳисобот медиҳад.

Маҳбас ва ҷойҳои дигари ҷабскунӣ

Аз моҳи март сар карда, шумораи маҳбусон, ки аз бемории роҳи нафас азият мекашанд, афзуд.²¹ Дар байни онҳо рӯзноманигор Далер Шарипов, ки моҳи апрели соли 2020 бо тӯҳматҳои сохта ба як соли зиндон маҳкум шуда буд ва адвокати мустақил Бузургмеҳр Ёров, ки пас аз муҳокима бо тӯҳматҳои дорои ангеаи сиёсӣ ҳукми тӯлоии зиндонро адо карда истодааст, хастанд.²² 29-апрел ҳешовандони Бузургмеҳр Ёров оиди вазниншавии вазъи саломатиаш хабар медиҳанд,

20 <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/power/20200623/povod-dlya-presledovaniya-emomali-rahmona-i-rustam-emomali-prizvali-ne-prinimat-popravki-k-koap>

21 <https://www.dialog.tj/news/v-minyuste-tadzhikistana-oprovergli-sluchai-pnevmonij-sredi-zaklyuchennykh>

22 <https://www.iphronline.org/mounting-evidence-of-Covid-19-tajikistan.html>

ки ӯ табларзаи сахт шудааст. Дар мусоҳибаи Радиои Озодӣ 30-апрел роҳбари Сарраёсати иҷроӣ ҳуқуқҳои ҷиноии Вазорати адлия Умаров Мансурҷон мушкilotи саломатии Ёровро рад кард.

31-март соли 2020 ҳокимият омадурафтро ба ҳабсхонаҳо ғайр аз омадани адвокатҳо манъ кард, аммо худ адвокатҳо ҳам бо мақсади сироят наёфтани худ ба ҳабсхона камтар рафтуомад мекарданд.²³

Озодии ҷамъомадҳо

20-майи соли 2020 кормандони хитойи “Ширкати истихроҷи маъданҳои тоҷику хитой” дар шаҳри Зарнисори вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон корпартой карданд. Мувофиқи хабарҳои мустақили “Ахбор”, кормандон ба “Фазои Шарқ” (расонаи хитой) хабар доданд, ки дар давоми ҳашт моҳ онҳо музди меҳнат нагирифтаанд, аз барои паҳншавии COVID-19 бошад, меҳонанд, ки ба ватанашон баргарданд. Якчанд рӯз пеш аз ин ҳолат як ҳамкори онҳо Хэнань фавтид. Ҳокимият тасдиқ мекард, ки он шахс бо сабаби бемории меъдаву рӯда вафот кардааст, аммо коргарони хитой бошанд, гумон доранд, ки ӯ бемори COVID-19 шудааст. Ҳамчунин коргарон безобитагии худро дар он медиданд, ки якчанд ҳамкорони дигарашон ҳам аз ин бемории कोरोनाвирус сироят ёфтаанду аммо доруҳои мувофиқи бемориашон бударо истеъмол накарда, табобати хуб ҳам нагирифтаанд.²⁴

Эътирозҳо аз тарафи кормандони милиса пароканда карда шуд. Намояндаи Вазорати корҳои дохилии вилояти Суғд ба Радиои Озодӣ хабар дод, ки “Кормандони милисаи дар ҷои ҳодиса қарордошта барои оромкардани иштрокчиен ва роҳ надодан ба бетартибӣ шӯру мағали иштирокчиён бе фавтидагон ва маҷруҳшудагон, ба ҳаво тир паронданд”. Аз рӯи маълумотҳои кормандони милиса дар рафти эътирозу норозигӣ баъзеи нафарони эътироздор дарвозаҳои шишагину тирезаҳои бинои ташкилотро шикастанд.²⁵

Аммо коргарони хитой ба “Фазои Шарқ” нақл карданд, ки “кормандони милиса онҳоро бо таёқи худ латукӯб кардаанд, баъзе одамон маҷруҳӣ сахт ҳам шудаанд”. Вазорати корҳои дохилаи Тоҷикистон оиди ин воқеа ягон маълумоти иловагӣ надоданд.

Зӯрварӣ нисбати занон

Марказҳои бӯҳронӣ хабар медиҳанд, ки дар вақти бӯҳрон-COVID шумораи хушунати хонагӣ зиёд гардид.

Ҷонишини роҳбари маркази бӯҳронии занон “Гулрухсор” дар шимолӣ шаҳри Хуҷанд Сабоҳат Бобоҷонова қайд кард, ки дар давраи худмахдудкунӣ шумораи зӯрварӣ нисбати занон афзуд. Моҳи майи соли 2020 ба ин марказ дар шаҳри Хуҷанд 142 зан бо шикоят муроҷиат карданд, ки ин шумора се баробар аз нишондиҳандаҳо дар моҳи апрели соли равон (50 ҳодиса) зиёд аст. Маркази машваратии ёрии ҳуқуқиву равонидиҳанда “Ғамхорӣ” (Забота) аз вилояти Хатлони ҷанубӣ ва Маркази равонии ёрирасонӣ дар Душанбе ҳам аз шумораи зиёди занҳои телефонӣ оид ба хушунати хонаводагӣ дар айнаи бемории пандемия зиёд гардид, хабар дод.

23 <https://rus.ozodi.org/a/30519543.html>

24 <https://akhbor-rus.com/-p4537-174.htm>

25 <https://www.rferl.org/a/tajik-police-use-firearms-to-break-up-protest-by-chinese-workers/30628915.html>

Гарчанде ки дар айни бемории пандемия муқаррар кардани сатҳи хушунати хонаводагӣ махсусан вазнин аст, нокомии ҳукумат барои паҳн кардани маълумотҳои омории мукамал гирди ин савол ташвиши доимии ҷомеаи шаҳрвандиро ба миён меорад. Аз барои доғи ҷамъиятӣ оиди бисёри воқеаҳо умуман хабаре намедиханд, набудани дастрасӣ ба муҳофизат маънои онро дорад, ки аксар вақт занон дар бораи муомилаҳои дағалона чизе намегӯянд ва хабар надоданро афзал медонанд.²⁶

Аз рӯи баҳодихӣ дар ҳадди ақал ҳар як дуюм зан дар Тоҷикистон дар чанд лаҳзаи ҳаёташон аз тарафи шавҳару хушдоманашон ё аз тарафи аъзоҳои дигари оила чунин ҳолатҳоро аз сари худ гузаронидаанд, яъне дар хона ба зӯроварии ҷисмонӣ, зӯроварии равониву иқтисодӣ гирифта шудаанд. Соли 2019 Шӯрои СММ ҳуқуқи инсон хабар дода буд, ки аз ҳар даҳ зан дар Тоҷикистон ҳашт нафараш дар ҳаёти худ як маротиба ба хушунати хонаводагӣ дучор шудааст.²⁷

Бенатиҷагии муборизаи ҳукумат бо хушунати хонагӣ ва таъмини ҳимоя ба нафарони хушунатро аз сар гузаронида аз тарафи коршиносон ва занони фаъол дар воҳурии онлайн “СММ—занон” бахшида ба зӯроварии хонагӣ дар Тоҷикистон, ки санаи 22-июни соли 2020 баргузор гардид зери танқид монд

Шахсони маъюбиятдошта

Ҳукумати Тоҷикистон тасдиқ мекунад, ки тамоми меъёрҳои посух ба пандемия, аз он ҷумла ба шахсони маъюб равона карда шудааст ва онҳо низ ба ҳуқуқҳои худ дастрасии баробар доранд.

Вазорати тандурустӣ дастур “Дар бораи амалиёти системаи ҳифзи иҷтимоии аҳоли дар айни бемории COVID-19” ва нақшаи чорабиниҳо оид ба хизматрасонӣ ба маъюбонро ҳамчун роҳнамои муассисаҳои хизматрасонии иҷтимоӣ баровард.²⁸

11-июл фармони президент дар бораи ёрии иқтисодии якҷақта ба шаҳрвандони осебпазир, аз он ҷумла ба нафарони маъюбиятдошта ба андозаи 400 сомонӣ (34,32 евро) баромад.

Масалан, ташкилоти ҷамъиятии “Сафои Конибодом” дар шаҳри Конибодом тасдиқ кард, ки 576 оилаҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ таъминнашудае, ки фарзанди то сесола доранд, маблағи якҷақтаина аз тарафи давлат гирифтанд.

Мувофиқи маълумоти ҳукумат дар телевизион маҳсулоти хӯрокворӣ ба оилаҳои камдаромад, аз он ҷумла ба оилаҳои маъюб доранд, тақсим карда мешавад. Аз рӯи гуфтаҳои “Сафои Конибодом” аз моҳи март то моҳи июн 230 нафар шаҳрванд аз оилаҳои камдаромад аз тарафи роҳбари Конибодом маҳсулотҳои хӯрокворӣ гирифтанд. 30%-и онҳоро нафарони маъюбиятдошта ташкил мекарданд.

26 Ниг.ба Ҳисоботи ҲБҲИ оид ба зӯроварии хонаводагӣ дар Тоҷикистон: “Ӯ дар ҳаёти ман нақши худро шузошт. Зӯроварии хонаводагӣ дар Тоҷикистон – барқарор кардани адолат”, ҲБҲИ, моҳи март соли 2017, <https://iphronline.org/wp-content/uploads/2017/03/ENG-Domestic-violence-in-Taj-March-2017.pdf>

27 https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/TJK/CO/3&Lang=En; <https://dhsprogram.com/publications/publication-fr341-dhs-final-reports.cfm>

28 http://moh.tj/?page_id=1202&lang=ru

Ташкилоти ҷамъиятии ғайриҳукуматӣ, ки бо ҳуқуқҳои шахсони маъҷубиятдошта саруқор доранд, тасдиқ мекунанд, ки барои онҳо ёрии тиббӣ дастрас аст, лекин бисёри одамони маъҷубиятдошта бо камбудии дастрасӣ ба марказҳои тиббӣ барои монеагӣҳои ҷисмонӣ мисли пештара азият мекашанд. Ин далел асосан дар давраи пандемия мушкилот эҷод мекард. Ба ингуна монеаҳо набудани пандусҳои мувофиқ барои аробаҳои шахсони маъҷубиятдошта, дарҳои хеле танг барои шахсони маъҷубиятдоштаи аробадор, набудани аломату нишонаҳои Брайл, набудани иттилооти аудиоӣ, тарҷумонҳои забони имову ишора ва ёрдамчиёни шахсӣ, баъзе аз мушкилоҳои онҳоянд.

Ғайр аз ин, шахсони маъҷубиятдошта ва мутахассисони ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки дар ин самт фаъолият мебаранд, дар таҳияи маҷмӯи чорабиниҳо ва татбиқи барномаҳои тандурустӣ ҷалб карда намешаванд.

Маориф

Гарчанде шахсони мансабдор Тоҷикистонро “мамлақати бе коронавирус” эътироф кардан, ҳокимият аз рӯзи 25-апрел сар карда, дар ҳамаи мактабҳо “таътили муваққатӣ” эълон кард. Мактабҳо барномаҳои таълими фосилавӣ ё ягон хидмати дигари таълимиро пешниҳод надоштанд. Маросими хатм барои хатмкунандагони синфҳои 9 ва 11-и муассисаҳои таҳсилоти миёна бе ширкати хонандагон баргузор шуданд. Баҳоҳои ҳамасолаи донишҷӯён барои натиҷаҳои асосиву солана асос шуданд. Имтиҳонҳои дохилшавӣ ба донишгоҳҳо дар ҳафтаи аввали моҳи июл баргузор гардид.

Таътили тобистона санаи 31-июл ба охир расид ва ду ҳафтаи аввали моҳи август барои соатҳои дарсии ношуда сарф карда шуду аз 17-август фаъолияти мунтазами дарсҳо оғоз гардид. Аввалан маъмурияти мактабҳо пешниҳод карданд, ки муддати омӯзишро кӯтоҳ карда, синфҳоро ба се баст тақсим кунанд, то ки фосилаи иҷтимоии байни хонандагонро тахмин намоянд. Аммо ин чораҳо расман ба амал дароварда нашуданд ва мактабҳо бо тартиботи оддӣ кушода шуданд.

Нигоҳдори тандурустӣ

Мақомоти тандурустии Тоҷикистон дар кӯшиши радкунии он, ки пандемия ба кишвар таъсир кардааст, фаъолона ширкат варзиданд: 18-апрел муовини вазири тандурустӣ Ҷамшед Шохидон хабар дод, ки зиедшавии шумораи ҳолатҳои пневмония бо ҳавои боронгарӣ вобастагӣ дорад.²⁹

Манбаъҳои боэътимоди маҳаллӣ ҳолатҳои аввали дар шумори беморон пайдо шудани аломатҳои бемории COVID-19 бударо дар нимаи моҳи март ошкор карданд; марғи аввал, ки шояд бо вирусӣ мазкур вобаста аст, дар аввали моҳи апрелу дар охири моҳи апрел бошад, хабари саҳеҳ дар бораи марғи коргарони соҳаи тиб, ки вафот карданд, ба назар расид.³⁰ Духтурон хабар доданд, ки намояндагони Вазорати тандурустӣ ба онҳо фишор оварда будаанд, то ки онҳо беморонро барои озмоиш аз бемории коронаivirus ба ягона лабораторияи таҷҳизотонидашудаи давлатамон, ки дар шаҳри Душанбе мавҷуд аст, равона накунанд. Ҳамчунин онҳо изҳор карданд, ки томографияи компютери бисёри беморон нишон дод, ки назар ба шуши беморони пневмония шуши онҳо ба таври дигар ба назар мерасид.

29 <https://tj.sputniknews.ru/health/20200418/1031090311/Minzdrav-Tajikistan-prichina-pnevmonia.htm>
30 <https://www.iphronline.org/mounting-evidence-of-covid-19-tajikistan.html>

Вақте ки расонаҳои мустақили ВАО барои гирифтани маълумот ва барои дониستاني фаҳмондадиҳӣ аз мақомоти тандурустӣ кӯшиш мекарданд, онҳо бештар ҷавобҳои худро аз мақомотҳои намегирифтанд ва ба конфронсҳои дахлдори матбуотӣ роҳ дода намешуданд (ниг. ба боби “Озодии баёни сухан”).³¹

21-апрел 18-ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандии Тоҷикистон ва коршиносони мустақил ба Вазорати тандурустӣ мактуб равона карданд, то ки онҳо мардумро бо шаффофияти ҳолати эпидемиологӣ хабардор кунанд. Дар ҷавоби худ аз рӯзи 23-апрел муовини Вазорати тандурустӣ ягон ҳолати бемории COVID-19-ро тасдиқ накард, аммо қайд кард, ки дар семоҳаи аввали соли 2020 ҳолатҳои ками бемории пневмония (5013) назар ба соли 2019 (5792) ба қайд гирифта шуда буд.³²

Дар моҳҳои март ва апрел тамоми беморхонаҳо сарчашмаи авҷгирӣ ва паҳншавии бемории бо нишонаҳои COVID-19 гардиданд. Аз рӯи баҳодиҳии манбаъҳои боэътимод дар Тоҷикистон, дар нимаи дуоми моҳи апрел ба беморхонаҳо зиёда аз 1000 беморон бо бемории роҳи нафас ворид шудаанд. Аз рӯи маълумотҳои расмӣ дар охири моҳи апрел дар Маркази тиббии №1 шаҳри Душанбе 300 нафар беморон бо нишонаҳои пневмония бистарӣ шуданд; аз байни онҳо 136 нафар худи духтурон буданд.³³ Духтурон аз барои набудани тартиби тиббии муайян барои ҳифзи саломатӣ аз вирус ва ҳамчунин аз набудани таҷҳизоти ҷимоякунанда ва сарулибоси махсус шикоят мекарданд. Бисёриҳо қайд карданд, ки онҳо маҷбур буданд, ки таҷҳизоти ҷимоякунандаю сарулибосро аз ҳисоби маоши худашон дастрас созанд. Хабар дода мешавад, ки духтурони муолиҷакунандаи беморони пневмония дар беморхонаҳо соҳиби танҳо як либоси махсус гаштаанду он сарулибосро бояд дар давоми шабонарӯз безарар карда бошанд. Дар он замон боз баъзе аз духтуронро дастур доданд, ки ки либосҳои махсусро ба бар кунанд, зеро беморонро метавонанд тарсонданд.³⁴

Танҳо 30-апрел – дар арафаи ташрифи ҳайати СҶТ (Созмони ҷаҳонии тандурустӣ) ҳокимият тасдиқ кард, ки дар кишвар 15 тести мусбат аз कोरोनाвирус, 10-тояш дар ноҳияҳои шимоли вилояти Суғд ва 5-тои дигараш дар шаҳри Душанбе ба назар расидааст.³⁵ Ҳамзамон ВАО ва хабарҳои дигар нишон медоданд, ки вазъият хеле шадидтар аст.

Озмоишгоҳҳои барои कोरोनाвирус тестгиранда дар шаҳрҳои Бохтар, Хуҷанд ва Кӯлоб дар охири моҳи май нав кушода шуданд. Пеш аз ин, тамоми тестҳои гирифташуда ба шаҳри Душанбе ба ягона озмоишгоҳи дар кишварам мавҷудбуда равона карда мешуданд.

Як қатор кишварҳо ва ташкилотҳои байналмилалӣ хабар доданд, ки онҳо ба Тоҷикистон ёри назарраси иқтисодию гуманитарӣ бар зидди कोरोनाвирус расонданд, аммо дар беморхонаҳо мисли пештара норасоии лавозимотҳои доруворӣ ва воситаҳои муҳофизати шахсӣ ба назар мерасанд.

31 Барои гирифтани маълумоти иловагӣ ба баёноти ҲБҶИ “Тоҷикистон: шаффофият – калид барои таҳкими эътимоди мардум нисбат ба вазъ оид ба COVID-19”, аз 3-апрели соли 2020 (<https://www.iphronline.org/tajikistan-transparency-key-to-building-public-trust-on-covid-19.html>).

32 Ҳисоботи ҲБҶИ барои Civicus Monitor, январ – апрели соли 2020, <https://www.iphronline.org/tajikistan-denialism-of-covid-19-pandemic-and-continuous-threats-to-freedom-of-expression.html>

33 <https://rus.ozodi.org/a/30579581.html>

34 <https://www.iphronline.org/mounting-evidence-of-Covid-19-tajikistan.html>

35 <https://tj.sputniknews.ru/country/20200430/1031157325/tajikistan-vyyavlen-novyy-koronavirus.html>

Мақомоти Тоҷикистон ба танқид аз тарафи ВАО ва шахрвандони фаъол барои набудани шаффофӣ дар муносибати миқдори кӯмаки башардӯстона дучор шуданд.

Баъзеи духтурони ноҳияҳои дурдасти Тоҷикистон аз надоштани лавозимотҳои гигиениву ҳифзи инфиродӣ шикоят мекунанд ва бештар беморонро бе либосҳои махсус аз назар мегузаронанд. Маоши онҳо барояшон имконият намедиҳад, ки ҳар дафъа таҷҳизоти муҳофизатии якдафъаина бихаранд. Дар ҳамин ҳол ҳокимият хабар медиҳад, ки онҳо тамоми маводҳои лозима аз COVID-19-ро ба беморхонаҳо дастрас кунониданд.

Маълумоти расмӣ дар бораи чораҳои андешидаи роҳбарони ҳокимият барои ҳифзи кормандони тиб аз сироятёбии ин беморӣ вучуд надорад.

Духтуроне, ки дар шабакаҳои иҷтимоӣ беном менавиштанд, дар моҳҳои апрел ва май гузориш доданд, ки пешниҳоди ҳама гуна маълумот дар бораи беморони коронавирус ба онҳо манъ аст.

Дар навори видеоӣ, ки рӯзи 9-май дар YouTube паҳн шудааст, беморе дар беморхонаи шаҳри Хучанд, ки гирифтори Covid-19 шудааст, аз соҳибкорони маҳалли таъмин кардани маводҳои бехатариро барои духтурон илтимос мекунад, зеро духтурон аз хавфи беморӣ, ҳатто ба бемор сӯзандору намекунанд.³⁶

5-июни соли 2020 Президент Эмомалӣ Раҳмон фармон “Дар бораи пешгирии таъсири бемории сироятӣ ба соҳаҳои иҷтимоӣ ва иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон”-ро,³⁷ ба имзо расонид, ки илова ба маоши мансабии кормандони тиб, бевосита дар ташхис ва табобати беморони COVID-19 иштирок мекунанд, пардохтҳои иловагӣ аз буҷети давлатиро пешбинӣ мекунад, инчунин озодкунии муваққатӣ аз боҷҳои гумрукӣ аз таҷҳизоти тиббӣ ва озодкунии андозҳо барои муассисаҳои табобатӣ ва санаторияҳо тасдиқ кард. Ҳангоми навиштани мақола фаъолони ҷомеаи шахрвандӣ барои иҷроиши фармон назорат мекарданд.

Сарфи назар аз маълумотҳои зиёди манбаъҳо ва хабарҳои дақиқ оид ба марги духтурон аз бемории сироятии коронавирус, вазири тандурустии Тоҷикистон Ҷамолиддин Абдуллозода дар нишастии матбуотии санаи 24-июл баргузоргардида мегӯяд, ки то ҳол ягон духтур дар мамалакат аз бемории COVID-19 нафавтидааст.³⁸

Санаи 10-июн Радиои Озодӣ оид ба марги 10 нафар коргарони тиббии дар вилояти Хатлон аз моҳи апрел то 22-май фавтида маълумотеро нашр кард. Роҳбарияти раёсати тандурустии вилоят маълумоти мазкурро рӯзи 9-июн тасдиқ кард, аммо далели марги аз COVID-19 фавтидагонро қайд кард, ки ба бештари онҳо пневмония ташхис шудааст. Хешовандони баъзеи духтурони фавтида хабар доданд, ки фавтидагон бо шароити тақвиятёфтаи бехатарӣ ба хок супурда шудаанд ва ҳуди хешовандони беморон бошанд, ба карантин ҷойгир карда шуданд.³⁹

Дар ҳисоботи СММ дар бораи COVID-19 дар Тоҷикистон қайд карда шудааст, ки рӯзи 8-июн 1701 корманди тиб (36%-и шахсони сироятёфта) аз аввали барангезиши паҳншавии бемории сироятии COVID-19, аз он ҷумла 619 духтур ва 548 ҳамшираи шафқат сироят ёфтаанд.

36 <https://www.youtube.com/watch?v=sbxMmqK6t5o>

37 Фармони № 1544, <http://www.president.tj/ru/node/23055>

38 <https://www.asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/society/20200724/ministr-zdravoohraneniya-tadzhikistana-ni-odin-vrach-ne-skonchalsya-v-rezultate-zarazheniya-v-meduchrezhdeniyah-ispravleno>

39 <https://rus.ozodi.org/a/30662758.html>

Гузориш дода шуд, ки сабаби асосӣ - норасоии воситаҳои муҳофизати шахсӣ (ВМШ) дар аввали паҳншавии вирус будааст.⁴⁰

Инфрасохтори тандурустӣ

Бӯҳрони COVID-19 мисли бештари давлатҳои дигар аз норасоӣ дар системаи тандурустии Тоҷикистон муайян кард. Ҳисоботи нави Себастьян Пейруз барои IPHR “Вазъияти ташвишовари системаи тандурустӣ дар Тоҷикистон” ин далелро бо намунаҳои зиёд тасвир мекунад.⁴¹

Дар Тоҷикистон шумораи кофии муассисаҳои тиббӣ барои қабули 9,5 млн нафари аҳолии вучуд надорад, ва он муассисаҳое, ки амал мекунанд, дар ҳолати вазнинанд. Бар замми ин, дар давоми ду даҳсолаи охир дар мамлакат шумора ва сифати кормандони ихтисосманди соҳаи паст шуд. Шароити вазнини меҳнат ва музди меҳнати ниҳоят пастӣ духтурону ҳамширагонии тиб хоҳишмандони ҷавони соҳаи тибро дилсард мекунад, ришвахӯрии ҳамаҷояро зиёд мекунад ва боиси муҳоҷирати табибон мегардад. Аз байни тамоми давлатҳои собиқ Иттиҳодияи Шӯравӣ Тоҷикистон аз ҳама камтар дар соҳаи тандурустӣ сармоягузорӣ мекунад, ки ҳамагӣ 55 доллар ба ҳар сари аҳоли⁴², ташкил карда, аслан ба нишондиҳандаи дар Афғонистон буда баробар аст.

Аз соли 1990 сар карда, шумораи духтурон ба ҳар сари аҳоли кам шудааст. Имрӯз дар Тоҷикистон ҳамагӣ 170 нафар духтур ба сари 100 000 одам ҷудо шудаанд. Дар байни Осиёи Марказӣ ва Аврупо Тоҷикистон яке аз давлатҳоест, ки дар он пасттарин мутаносибат байни табибону шаҳрвандон ба назар мерасад.⁴³ Ба 100 000 нафар аҳоли тақрибан 444 ҳамшираҳои шафқат дастрас ҳастанд, ки ин нисбати давлатҳои дигари ИДМ хеле пасттар аст. Файр аз ин, бештари духтурон дар пойтахти Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе фаъолият доранд, ҳамзамон вилояту ноҳияҳо асосан аз надоштани мутахассисони тандурустӣ, аз ҷумла кормандони маъмури азият мекашанд.

Аксарияти муассисаҳои тиббӣ аз солҳои 1930 сар карда, то охири солҳои 1970 сохта шудаанду пас аз пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ ҳамаи онҳо таназзул ёфтаанд. Барои такмили сохтори кӯҳна ё сохтмони нав норасоии маблағ ба назар мерасид. Дар бисёри корхонаҳои тиббӣ таҷҳизотҳои кӯҳна ё таъмирнашаванда вучуд доранд, таъмини доруворихҳои асосӣ, барқ, об, гармкунӣ, аз он ҷумла канализатсия ба роҳ монда намешавад.

Дастрасӣ ба муассисаҳои тиббӣ алалхусус дар ноҳияҳои кӯҳии дурдаст мушкилӣ дорад. Бисёри тоҷикистониҳо дур аз марказҳои тиббӣ истиқомат мекунанд. Ин изолятсияросистемаи фарсудаудаи роҳ, ки дар баъзе минтақаҳо иқлими шадиди зимистон ва системаи номувофиқи нақлиёти ҷамъиятӣ бо робитаҳои суст бо шаҳрҳоро мураккабтар мегардонад.⁴⁴

Дар ҳолатҳои фавқулода, ба монанди пандемияи COVID-19-и идомаёфтаистода мавҷуд набудани беморхонаҳои ба осонӣ дастрасшаванда проблемаи асосӣ ба шумор меравад.

40 Гузориш оид ба вазъияти COVID-19 дар Тоҷикистон 10, 9-июни соли 2020

<https://asiaplustj.info/en/news/tajikistan/ society/20200611/1701-tajik-healthcare-workers-infected-with-covid-19-as-of-june-8-since-the-beginning-of-outbreak- says-un-report>

41 Ниг.ба Себастьян Пейруз “Вазъи ташвишовари системаи тандурустӣ дар Тоҷикистон” (ҲБҲИ), июли соли 2020, <https://www.iphronline.org/new-report-the-alarming-state-of-the-healthcare-system-in-tajikistan.html>

42 <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.PC.CD?view=map>

43 https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/308833/HiT-Tajikistan.pdf?ua=1&fbclid=IwAR3hKxZ

44 <https://rus.ozodi.org/a/29976795.html>

Меъёрҳои иқтисодӣ ва молиявӣ

Фармони Президент “Дар бораи пешгирии таъсири бемории сироятии COVID-19 ба соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон”⁴⁵ чораҳои зеринро дар бар мегирад:

- пардохти андози амвол барои шахсони воқеӣ аз 1-май то 1-сентябри соли 2020;
- муваққатан боздоштани пардохтҳо дар меҳмонхонаҳо ва объектҳои сайёҳӣ, ташкилотҳои хӯроки ҷамъиятӣ, марказҳои варзишӣ ва саломатӣ, санаторияҳо, компанияҳои сохтории ҳавопаймо ва аз як ҷо ба ҷойи дигар кӯчонидани борҳои мусофирӣ;
- боздоштани фоизбардорӣ барои супоридани андозҳо (аз 1-апрел то санаи 1-сентябри соли 2020);
- озодкунӣ аз пардохти иҷораи моликияти ҷамъиятӣ барои соҳибкории хурду миёна, ки бо сабаби паҳншавии пандемия аз кор бозмондаанд (аз 1-май то 1-августии соли 2020);
- муваққатан боздоштани андозҳои иҷтимоӣ барои субъектҳои соҳибкорӣ (аз 1-май то 1-августии соли 2020);
- озодкунӣ аз супоридани пардохтҳо барои соҳибкорони инфиродии дар бозору марказҳои савдо, аз ҷумла дар сартарошхона, толорҳои ҳусн ва хизматрасониҳои дӯзандагӣ фаъолиятбаранда (аз 1-май то 1-августии соли 2020).

Аз сабаби мавҷуд набудани маълумотҳои таҷрибавии оммавӣ ва мониторинги ҳамаҷонибаи мустақил аз таъсир ва татбиқи ин тадбирҳо, ШБҲҚ дар вақти навиштани ин гузориш дар бораи иҷрои ин тадбирҳо хулоса бароварда натавонист.

Тавсияҳо ба мақомотҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон

Озодии ВАО ва озодии изҳори ақида

- Кори ВАО ва кормандони онҳоро бе даҳлати беасоси давлат таъмин намудан (Тавсияи 48 (b) Мушоҳидаҳои хотимавии Кумитаи ҳуқуқи башари СММ дар соли 2019);
- Таъмин намудани ҳифзи самараноки рӯзноманигорони мустақил ва кормандони ВАО аз тамоми намуди таъқиботу таҳдид ва худдорӣ аз ҷалби онҳо ба ҷавобгарии шаҳрвандӣ ва ҷиноятӣ, таҳдид ҳамчун воситаи паҳш кардани гузоришҳои танқидӣ аз рӯи масъалаҳои барои ҷомеа манфиатовар (Тавсияи 48 (g) Сарзаниши охиринаи Комитети СММ оид ба ҳуқуқи инсон барои соли 2019);
- Бекоркунии ҷавобгарии ҷиноятӣ барои таҳқир ё тўҳмат нисбати президент, пешвои миллат ва шахсиятҳои дигари мансабдор бо роҳи бекоркунии моддаи 137 ва 330-и Кодекси ҷиноятӣ мутобиқи тавсияи 48 (a) мушоҳидаҳои хотимавии Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон аз соли 2019;

45 Фармони №1544, <http://www.president.tj/ru/node/23055>

- Дасткашидан аз истифодабарии икониятҳои Кодекси шаҳрвандӣ доир ба таҳқир ва тухмат бо мақсади маҳдуд кардани фаъолияти касбии рӯзноманигорони сиёсати давлатро танқидкунанда;
- Мутобиқ кардани кафолатҳои конститутсионии дастраси маълумот стандартҳои байналмилалӣ;
- Аз нав дида баромадан, ва ворид кардани тағйиротҳо ба қонунгузори дар соҳаи сирри давлати, барои мутобиқат бо стандартҳои байналмилалӣ;
- Ба ҷавобгарӣ кашидани шахсони мансабдоре, ки қонунро дар бораи пешниҳоди иттилооти барои ҷомеа манфиатдор ба рӯзноманигорон иҷро ва риоя намеkunанд ва омори мукаммали ин парвандаҳоро нашр намудан;
- Истисно накардани рӯзноманигорон аз брифингҳои матбуотӣ дар асоси хабарнигории онҳо ё хабарнигории ВАО, ки онҳо дар ҳуди ҳамон ҷо фаъолият мебаранд.

Озодии ҷамъомадҳо

- Таҳқиқи пурраи ҳодисаи хушунати милитсия ҳангоми коршикани коргарони чинӣ дар Зарнисор рӯзи 20-май гузаронида шавад ва масъулият муқаррар карда шаваду гунаҳкорони милиса тибқи стандартҳои байналмилалӣ ҷазо дода шаванд.
- Барои шахсони худро қурбонии бадрафтори милиса медонанд, барои ҷуброни шикояткунанда имконият фароҳам оварда шавад.

Зӯроварӣ нисбати занон

- Ҷиноят ҳисоб кардани ҳамаи шаклҳои зӯроварӣ нисбати занон, аз хушунати оилавӣғоз карда, таҷовуз ба номус дар байни шахсони дар никоҳбуда, сӯиистифодаи ҷинсӣ дар издивоҷ ва ғайри издивоҷ.
- Ба таври оммавӣ ва қонунан маҳкум кардани хушунати оилавӣ ва эълон кардани он, ки ба зӯроварӣ нисбати занон ризо шудан мумкин нест.
- Ба таври зарурӣ тамоми хабарҳои тафтишот оид ба зӯроварӣ нисбати занонро таъмин созанд, гунаҳкоронро ба ҷавобгарӣ кашидани дастрасии қурбониёнро ба чораҳои хифзи ҳуқуқ таъмин намоянд, аз ҷумла ба ҷубронпулиҳо.
- Барпокунии фаврии ёрии байналмилалии машварати онлайнӣ ва машварати телефонӣ барои қурбониени дар зери хушунати оилавӣ монда;
- Расонидани ёрии ҳуқуқии ройгон, аз намояндагӣ дар суд сар карда, тамоми ёрии тиббӣ ва равонӣ, додани паноҳгоҳ, барқароркунии номи нек барои занону духтарони аз зӯроварии гендерӣ азияткашида, аз он ҷумла дар деҳот (захираҳои молиявӣ барои ин барномаҳо бояд аз тарафи буҷаи давлат ҷудо карда шаванд).

Шахсони маъюбиятдошта

- Тамоми идораҳои тиббӣ бояд барои маъюбон дастрас ва мувофиқан азнавсозӣ карда шаванд. Биноҳои навро аз аввал бояд ба нақша гиранд.

- Бо таҷҳизотҳои мувофиқшудаи зарурӣ ва кӯмак, аз мутобиқ кардани кати хоб, кат бо регулятор, аробаи барои маъҷубон дар ҳуҷраҳои хобии беморон, зинапояву лифтҳои ба стандартҳои ҷаҳонӣ ҷавобгӯ ва ҳамчунин ба ингуна маълумот дастрасии бе мамоният доштан, ба мисли ҷадвали рӯзи кории духтурон ва номгӯи хизматрасониҳо (шрифти Брайл, инфографика ва ғайраҳо)-ро дар худ доштан.
- Идораҳои давлатии ҳифзи иҷтимоӣ дар зинаи минтақавӣ буда бояд аз ҷумла ташкилотҳои маҳаллии мустақили ҷамъиятии маъҷубонро дар бар гиранд ва онҳоро ба таҳия ва татбиқи барномаҳои стратегияҳои Вазорати тандурустӣ ва дигар мақомоти давлатӣ ҷалб намоянд.
- Омодагии касбии тарҷимони забонҳои имову ишора барои шуғли минбаъда дар ҳамаи муассисаҳои тиббии кишвар.
- Фаъолият барои баландкунии сатҳи маълумотнокии байни кормандони тиббии вазифаҳои гуногундошта (аз духтурони занонаву духтурони оилавӣ сар карда) дар масъалаҳои маъҷубият, ҳуқуқҳои инсон, маъҷубияти дуюмдараҷа, аз байн бурдани қолабҳои кӯҳна, аз он ҷумла да бораи занҳои маъҷубиятдошта ва модаршавӣ, маълумот дар бораи имтиёзҳои шахсони маъҷубиятдошта.
- Эътирофнамудани Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои шахсони маъҷубиятдошта барои пешбарӣ ва ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои шахсони маъҷубиятдошта.

Ҳифзи саломатӣ

- Мусоидат ба дастрасӣ ба иттилоот дар дохили Тоҷикистон тавассути фароҳам овардани шароите, ки рӯзноманигорон, фаъолони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва шаҳрвандон метавонанд бидуни таъқиб, таҳдид ва фишори мақомот маълумотро аз кормандони тибби тоҷик, беморон ва оилаҳои онҳо ҷамъоварӣ ва паҳн кунанд.
- Тамоми маълумот дар бораи COVID-19 бояд шаффоф, дақиқ ва саривақт паҳн карда шавад.
- Рушди тандурустии электронӣ дар Тоҷикистон барои ҷуброни норасоии инфрасохтори тиббӣ, табибони умумӣ ва мутахассисон тавассути пешниҳоди телеконсултатсияҳо, алалхусус барои бисёр одамони осебпазир, камбизоат ва ҷойгир дар ноҳияҳои дурдаст, ки дар дастрасӣ ба марказҳои тиббӣ ва кадрҳои баландихтисоси тиббӣ душвор аст.
- Дастгирӣ ва ҳамкорӣ бо созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ.
- Дастгирии муколама байни мақомоти сиёсӣ ва ҷонибҳои манфиатдори маҳаллӣ барои беҳтар кардани робита байни намояндагони ҳукумат ва кормандони тиб.
- Рушди сохторҳои маҳаллӣ, ва устувори тандурустӣ, ки дастрасии бисёре аз мардуми осебпазирӣ Тоҷикистонро ба хизматрасониҳои босифати тиббӣ мусоидат мекунанд ва сохтмони иншооти нави тандурустиро ба омӯзиши кормандон омезиш медиҳанд.
- Афзоиши ҳаҷми кӯмак дар берун аз пойтахт, бо таваҷҷӯҳ ба рушди муассисаҳои тиббии ноҳияҳо, алалхусус дар минтақаҳои дурдаст, ки дар он ҷо махсусан шароити тиббӣ муҳайё нест.
- Беҳтар кардани дастрасӣ ба муассисаҳои тандурустӣ тавассути беҳбудии хадамоти фавқулода ва нақлиёти ҷамъиятӣ дар байни минтақаҳои дурдаст ва муассисаҳои тандурустӣ.
- Дастгирии мактабҳои тиббӣ ҳам дар дохили кишвар ва ҳам дар хориҷа ва рушди таҳсилоти электронӣ дар бахши тиб.